

Salepçioğlu Cami

Hasan BEGEÇ

Ar. Gör., DEÜ Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü

Esnaf Şeyhi Mahallesi'nde, eski adıyla "Şamlı Sokak", şimdiki adıyla "Dr. Faik Muhittin Adam Sokağı" (850 sokak) üzerinde, Kemeraltı Caddesi ve Birinci Beyler Sokağı ile Kestelli Caddesi arasında kalan bölgede, eski Büyük ve Küçük Salepçioğlu hanlarından Büyük Salepçioğlu Han'ın arkasında yer alan cami; Salepçizade Hacı Ahmet Efendi'nin vasiyeti gereği İzmir Kadısı Mehmet Emin Efendi'nin nezaretinde 1897-1907 yılları arasında inşa edilmiştir. Bu konuda 16 rebi ül- evvel 1311 (27 eylül 1893) tarihli vakfiyede şunlar yazmaktadır.

"...Ricali Devliti aliyeden ve İzmir Eşraf ve muteberani mütehayyızanından sadetlü Salepci Zade Hacı Ahmet Efendi İbni Hacı Mehmet Ağa ibni Hasan meclisi şer'i şerifi enverdezikri ati vakfına liec-littescil mütevellî tayin buyurduğu Ketebeten Mehmet Ali Efendi İbni Halil mahzarında bittav'ıhi ikrarı sahihi şer'i ve itirafı sarihi mer'i edüp..."

Büyük ve Küçük Salepçioğlu hanlarının yerinde bugün Salepçioğlu Çarşısı bulunmaktadır. Cami, kuzeyinde bulunan bu çarşısının içinden geçildiğinde Kemeraltı ile ilişkilenebilir.

İzmir de XX.yüzyıl başlarında inşa edilen camilerden biri olan Salepçioğlu Camisi'nin önemli özelliği fevkanı (fevkanı: üst katı olan) bir yapı olmasıdır. Üst kat cami, alt kat medrese olarak ana simetri ekseninde bir bütünlük içinde tasarlanmıştır. Aynı yapıda cami ve medresenin olduğu diğer bir örnek Bursa'daki Hüdavendigâr Camisi'dir. Ancak Hüdavendigâr Camisi'nde, Salepçioğlu Camisi'nden farklı olarak medrese üst katta, cami alt katta yer almaktadır. Bu açıdan da cami ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

Caminin dikkat çeken diğer özelliği büyük bir vakfiyeye sahip 'vakif eseri' olmasıdır. Camiyi yaptıran Salepçizade Hacı Ahmet Efendi 16 Rebi ül- evvel 1311 tarihinde hazırlattığı vakfiyesinde yaklaşık 80 adet dükkan ve iki büyük han'ın gelirlerini cami için kullanılmak üzere bırakmıştır.

Cami, Kemeraltı'nda eğimli yamacın baş-

ladığı yerde, mihrab (güney) tarafında 2m. kadar hafriyat yapılarak düzleştirilen arazi üzerinde, üç tarafı demir parmaklıklı geometrik bir bahçe içinde inşa edilmiştir. Doğu cephesinde camide kullanılan kırmızı taştan yapılmış bir de havuz vardır.

Salepçioğlu camisinin 1904 yılında yapılan ön (kuzey) ve doğu cephesinin çizimleri günümüzde caminin son cemaat mahalinde sergilenmektedir. Bu çizimlerde doğu cephesi kubbesiz çizilmiş ve inşaat sırasında karar verilerek medrese altına yapılan bodrum kat ilavesi de gösterilmemiştir.

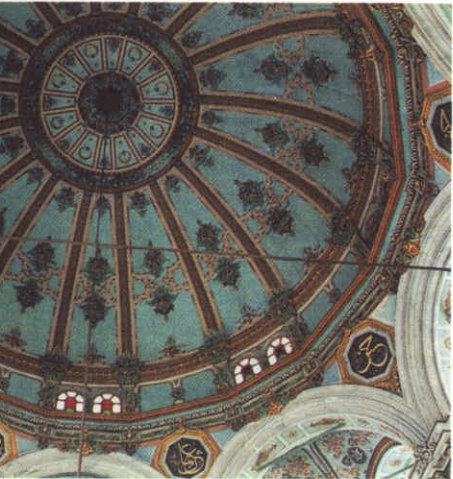
Camide medrese olan zemin kat duvarları, kırmızı ve koyu yeşil (yeşil) renkli kesme taşların ardışık uygulanması ile inşa edilmiştir. Söveler ve avlu demir korkuluklarına destek olan babalar kırmızı taştandır. Cami kitlesi olan üst kat, koyu yeşil renkli kesme taş duvarlara beyaz mermer söveler ve tamamı ön cephede bulunan, mermer kaplı dört pilastr ilavesi ile inşa edilmiştir.

Caminin giriş cephesi, rüzgarlığı, mahfel pencerelerinin önündeki balkonları cepheyi düşey panolara ayıran pilastrları ile dikkat çekmektedir. Yan cephelerde de pilastrlar ile cephenin düşey panolara ayrılması tekrarlanmıştır. Mihrap cephesi, mihrap bölümünün çıkıntısı dışında diğer cephelere göre daha sade bırakılmıştır.

Zemin Kat

Zemin katta, ana girişin iki yanında, dışarıda ve içeri girince iki yanda dört adet mermer çeşme vardır. Bugün içerideki çeşmelerden biri, dışarıdaki çeşmelerden ise girişin solundaki ikisi kullanılmaktadır.

Cami; zemin katta, merkezi girişi dik kesen doğu batı yönlü bir geçitle ikiye ayrılır. Yol tarafı günümüzde kuran kursu dersane odaları olarak kullanılmaktadır. Güney (kible) tarafı -caminin altına gelen kısım ise ortada etrafı demir korkuluklarla çevre dolaşımından ayrılan bir namazgâh bölümü ve bunun iki yanında merdivenle çıkı-

lan, altlarında bodrumları bulunan her bir yanda iki oda olmak üzere toplam dört oda ile tasarlanmıştır. Caminin bir diğer özelliği odalarda bulunan bacaların üst katta (avluda) demir korkuluklara destek olan babalar olmasıdır.

Tavan, merkezi dört adet yivli dökme demir kolon tarafından taşınan volta döşeme ile yapılmıştır. Caminin yapıldığı dönemin özellikleri göz önünde tutulursa zamanının en gelişmiş yapı teknolojisi uygulanmıştır denilebilir.

Üst Kat

Zemin kat girişinin iki tarafındaki çeşmelerin yanlarından barok etkili kıvrık ikili bir merdiven düzeni ile fevkanı avluya ulaşılır. Avlu tamamen mermer parke kaplıdır ve caminin ön, doğu ve batı tarafında devam etmektedir. Avluda demir korkuluklara destek olan ve kırmızı taştan yapılmış babalar bulunmaktadır.

Camiye, çizimlerinde olmayan, bu nedenle de yapıya sonradan yapılmış bir ilave olup olmadığı konusunda belirsizlik yaratan, ancak cami çizimleri ile cami uygulanması arasında farkların olmasından dolayı da sonradan değil, yapım sırasında karar verilerek yapılmış olabilecek, piramidal saç çatılı ve dökme demir sütunlu bir rüzgarlık bölümünden girilir.

Rüzgarlık bölümünden içi tamamen mermer kaplı ve mahfelide kapsayan son cemaat mahaline girilir. Son cemaat mahalinin rüzgarlık bölümü girişi dışında yine aynı cephede rüzgarlığın iki yanında iki girişi daha vardır. Mahfele çıkan ahşap döner merdivenler sağ ve sol yanlardadır. Son cemaat mahali üzerindeki mahfel katı, uçları sivriltilmiş ve barok tarzı süslemeli üç kubbeye örtülüdür. Mahfel pencereleri önlerindeki balkona açılan kapılar biçimindedir. Bugün son cemaat mahalinin sağ ve sol yanlarında müezzin ve imamın kullandığı iki ayrı oda ilavesi vardır.

Son cemaat mahalinden üç kapıyla esas ibadet mekanına geçilir. Kare planlı ibadet mekanını örten kubbe yarım küreden daha yüksek etki yaratmaktadır. Kareden eşit kenarlı sekizgene ve ondan kubbeye geçişte oluşan kasmağın her kenarına ikişer vitraylı pencere açılmıştır. Kare mekanın üzerine oturan kubbe sanki duvarlara ilave (dışta ve içte çıkıntılı olan) sekiz sütun ve bunlara oturan sekiz yarım daire kemerle taşınmaktadır. Kubbe kasmağının altı ve üstü yatay kartonpiyerlerle vurgulanmıştır. Kubbe 16 dilimli radyal bölmelidir ve bu bölmelerin her birinin merkezi, kubbenin merkezi ve radyal bantların uç noktaları üç boyutlu yeşil bitki motifleri ile süslenmiştir. Kubbede, zemin yeşil, bantlar kahverengi seçilmiştir. Sütun başlıkları ile kemerler arasında özel tasarlanmış sekizgen levhalar vardır.

Vaiz kürsüsü, minber ve mihrap sivri dikitlerle süslenmiştir. Mihrapta beyaz çevre içine gri sütunlar ilave edilmiştir. Mihrap nişi de gridir. İzmir cami mihraplarının kendine özgü elemanı olan mermerden işlenmiş kıvrımlı perde mihrabı süslemektedir. Sekiz kolondaki üç lambalı aplikler ve merkezi avize, dönemin kaliteli kristal işçiliğinin örneği olarak mekanı zenginleştirmektedir.

Minare cami kitlesinden ayrı, yüksek sekizgen kaide üzerinde daire kesitli olarak inşa edilmiştir. Minarenin, cami kitlesinin saçağına kadar yükselen sekizgen kaidesi koyu yeşil (yeşil) kesme taş ve beyaz mermer ile oluşturulmuştur. Minare iki defa yıkılmıştır. 1927 yılında yıkılan ilk minare İzmir Valisi Kazım Dirik zamanında, 1974 yılındaki deprem sonrasında yıkılan minare ise 1982 yılında yaptırılmıştır.

Camide şadırvan ve tuvalet eksikliği ilave yapılarla giderilmiştir. Caminin batı cephesinde bulunan tuvalet ve şadırvan işlevi gören demir konstrüksiyonlu üstü eternit kaplı yapı ve avlunun doğu tarafında bulunan çeşme ilaveleri iyi niyetle yapılmış olsalar bile tasarlanmadan yapıldıkları için caminin bu cephelerinde iyi bir görüntü oluşturamamaktadır.

Medrese bölümü, medreselerin kapatılmasından sonra Güreş İhtisas Kulübü ve Yeşilay Cemiyeti gibi kuruluşlar tarafından 1945 – 1967 yılları arasında kullanılmıştır. Bir süre kereste deposu olarak da kullanılan bölüm, 1967 – 1985 yılları arasında Vakıflar Bölge Müdürlüğü deposu olarak kullanıldıktan sonra 1985’de ibadete açılmıştır. Medrese bölümü günümüzde kuran kursu olarak kullanılmaktadır.

Son Söz

Camide kullanılan malzemelerin, (taş, ahşap, mermer) döneminin en kaliteli malzemesi olduğu için günümüze kadar bozulmadan geldiğini söyleyebiliriz. Ancak camide bazı onarımların yapılmasında gereklidir. Caminin belirlenen en önemli sorunu, yağmur suyu tahliye borularının kopmuş olması ve bazı pencere sövelerinin bozulmuş olması dışında mihrap çıkıntısındaki taş derzleri arasında otların yetişmesi ve bunun taş derzleri aralarında rutubetin oluşmasına yol açarak iç mekanda süslemelerin ve boyaların bozulmasına, taş sıralarında ise kaymalara neden olmasıdır. Caminin bu ve diğer sorunlarının giderilmesi için caminin bağlı olduğu Vakıflar Müdürlüğü’ne, Cami Güzelleştirme Derneği ve caminin şimdiki imamı tarafından verilen dilekçeler olmasına rağmen Vakıflar Müdürlüğü’nce herhangi bir onarım çalışması yapılmamıştır. Belkide caminin asıl sorunu da; “ilgili kurum”ların, ilgisiz olmalarıdır. □